

ŽELJKO BARTULOVIĆ – MONIKA LEKA

UPRAVNA POVIJEST KOTARA SENJ 1946.-1948.

Željko Bartulović
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
HR 51000 Rijeka
zeljko@pravri.hr
Monika Leka
Križ 13
HR 53270 Senj
mleka@pravri.hr

UDK: 352(495.5Senj)"19"
930.253(497.5Senj)"19"
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2014-12-30

Rad se temelji na obradi zapisnika sjednica skupštine Kotarskog narodnog odbora Senj, njegova Izvršna odbora te zapisnicima plenuma i biroa Kotarskog komiteta Komunističke partije Hrvatske. Istražena je upravna organizacija Kotara Senj, pravni akti upravnih tijela i odluke iz državnopravne povijesti Senja u razdoblju od 1946. do 1948. sačuvani u Državnom arhivu u Rijeci i Sabirnom arhivskom centru u Senju.

Kronološki su analizirane sjednice Kotarskog narodnog odbora i Izvršnog odbora, osim onih iz 1945. i 1946. koje nisu sačuvane. Iz arhivske građe može se utvrditi organizacija Kotarskog narodnog odbora, njegovih odbora, komisija i povjereništava, donošenje proračuna, rad mjesnih narodnih odbora i zborova birača, gospodarskih subjekata (poduzeća), rad sudova i izbor sudaca prisjednika, kao i prosvjetna politika (osobito opismenjavanje) i zdravstvo.

Ključne riječi: Senj, uprava 1946.-1948., Kotarski narodni odbor, Izvršni odbor Kotarskog narodnog odbora, Kotarski komitet Komunističke partije Hrvatske

1. Uvod – Senj, ustroj narodnih odbora u Hrvatskoj i zadatci u Kotaru Senj¹

Senj je uoči II. svjetskog rata bio *"važno administrativno, prometno, gospodarsko, kulturno-prosvjetno i crkveno središte Podvelebitskog primorja,*

¹ Posebnost ovog koautorskog rada je ta što on nastaje na temelju arhivskog istraživanja neobjavljene građe Kotara Senj koji je izvršila Monika Leka, mag. iur. pišući završni rad na integriranom studiju prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci na predmetu *"Povijest prava i države"* 2014. Autori se zahvaljuju Državnom arhivu u Rijeci i Sabirnom arhivskom centru u Senju na pomoći pri istraživanju građe.

ali i dubljeg zaleđa." Prema popisu stanovništva iz 1931. imao je 3.072 stanovnika, većinom na 3 km² srednjovjekovne jezgre.² Tijekom rata Senj je doživio teška razaranja: 7. i 8. listopada 1943. tijekom njemačkog bombardiranja,³ potom i savezničkog u siječnju i veljači 1945.⁴ te njemačkog miniranja 8./9. travnja 1945. Uz *"Slavonski Brod i Zadar Senj je bio najrazoreniji grad u Hrvatskoj."*⁵ Uništena je luka, električna rasvjeta, telefonske linije, kanalizacija i vodovod, škole itd. koje je obnavljalo mjesno stanovništvo. Nedostajala je hrana, a promet s unutrašnjošću i po moru je otežan ili onemogućen.⁶ Plenum Kotarskog komiteta Komunističke partije Hrvatske (KK KPH) 26. svibnja 1947. donosi podatak da je u gradu razoreno 80% zgrada, a broj stanovnika se doseljavanjem povećao. Razvitak gospodarstva ometa slaba opskrba vodom i nedostatak električne struje koja nije bila dostatna niti za kućnu rasvjetu.⁷ Izvješće KK KPH 1948. navodi da je 90% objekata razoreno, od toga 30% potpuno, a električna i vodovodna mreža su nedostatne.⁸ Prema izvješću KK KPH kotar je 1948. imao 13.500 stanovnika, te je *"polu proleterski"*, 1% stanovništva živi isključivo od prihoda sa zemlje, a većina od sezonske zarade. Teren je nepristupačan, a u odnosu na *"kulturno pitanje narod poprilično zaostao"*, pri čemu se misli na velik broj nepismenih. U nekim selima je tijekom rata poginuo veći broj ljudi. U duhu tadašnjeg vremena ističe se da je kotar po izlaznosti birača na izbore prvi u Hrvatskoj, npr. za Narodnu frontu (NF) rezultati su bili 100%, a upis u NF-u u kotaru 99,98%.⁹

Drugi aspekt rada je organizacija uprave u poratnim godinama, u duhu "nove, narodne vlasti". Pojam uprava je dvoznačan. On označava organizaciju, npr. upravu grada, županije itd., a može biti i djelatnost (upravljanje) zdravstvom, školstvom i sl. *"Upravna organizacija takva je organizacija u kojoj ljudi obavljaju javne poslove na temelju trajne podjele dužnosti i ovlasti kao svoje trajno zanimanje. Tri su značajke upravne organizacije: javni poslovi, trajna podjela dužnosti i ovlasti, te profesionalizam njenih članova."*¹⁰ Netko će zasigurno primijetiti da postoji razlika između proklamiranih ideala i

² M. SOBOLEVSKI, 2003, 365.

³ A. GLAVIČIĆ, 1984, 343.

⁴ M. BILOVIĆ - D. VLAHOVIĆ - A. VRHOVAC, 2010, 14.

⁵ A. GLAVIČIĆ, 1984, 352.

⁶ A. GLAVIČIĆ, 1984, 353-354.

⁷ Državni arhivu Rijeci (DAR) - 364, Kotarski komitet Komunističke partije Hrvatske (KK KPH) Senj, 1943.-1955., Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁸ DAR-364, KK KPH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁹ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH Senj, 1947, kutija 5.

¹⁰ R. BLAŽEVIĆ, 2010, 13.

onoga što se u zbilji tadašnje komunističke vlasti događalo. Nešto od toga dalo bi se iščitati iz arhivske građe koja je obrađena.

Završetkom rata 1945. u Hrvatskoj dolazi do teritorijalne podjele na novim političkim osnovama. Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske iz 1947. upravno dijeli teritorij na 81 kotar, 18 gradova i 2.278 mjesna narodna odbora.¹¹

Organizacija uprave u Hrvatskoj bila je normirana Općim zakonom o narodnim odborima iz 1946. Narodni odbori (NO-i) se osnivaju na području administrativno-teritorijalnih jedinica: mjesta (sela i manjih gradova), gradova, kotara, okruga odnosno oblasti (čl. 9.).¹² U selima i manjim gradovima osniva se mjesni narodni odbor (MNO). Dva ili više manjih sela koja s obzirom na broj stanovnika i ekonomsku snagu ne mogu sama upravljati svojim poslovima, osnivaju jedan MNO, uz uvjet da se ne nanosi šteta ekonomskom i kulturnom životu tih sela (čl. 10.). U gradovima se osnivaju gradski NO-i (čl. 11.), u kotaru Kotarski narodni odbor (KNO). Kotar obuhvaća područje više mjesta, sela i manjih gradova koja imaju zajedničke ekonomske, kulturne i administrativne interese povezana u jednu prirodnu i ekonomsku cjelinu. Sjedište KNO-a je "*životni centar kotara*", te je neposredno nadređen MNO-ima (čl. 14.). U okrugu se osniva okružni NO. Okrug obuhvaća područje više kotara koji čine jednu prirodnu i ekonomsku cjelinu. Okružni NO je neposredno nadređen KNO-ima i gradskim narodnim odborima na svome području koji imaju razinu KNO-a (čl. 15.). Kotar Senj bio je u Okrugu Hrvatskog primorja.

KNO je nadležan za "*plansko rukovođenje poljoprivredom u kotaru, ukazivanje pomoći MNO-ima prilikom izvršavanja njihovih komunalnih poslova, podizanje i razvijanje zadrugarstva, lokalne industrije, zanatstva i trgovine u cilju materijalnog i kulturnog podizanja svog kraja, ostvarivanje mjera socijalnog staranja, učvršćivanje demokratskog poretka i čuvanja prava građana, kao i za osiguranje i kontrolu pravilne primjene zakona, propisa i politike viših organa državne vlasti*" (čl. 28.).

U selima i manjim gradovima djeluju zborovi birača koji "*razmatraju pitanja iz života*" sela ili mjesta te rad MNO-a. Mogu "*raspravljati pitanja od interesa i značaja za život*" kotara, okruga, oblasti, autonomne oblasti, autonomne pokrajine, narodne republike i Federativne Narodne Republike Jugoslavije (čl. 50.).

¹¹ S. ŽULJIĆ, 2001, 5. O pitanjima državne organizacije vidi i Ž. BARTULOVIĆ, 2004, 277-281, 315-322; J. SRUK, 1982, 52-60.

¹² Opći zakon o narodnim odborima FNRJ, *Službeni list FNRJ*, br. 43/46.

Sl. 1. Upravno-teritorijalna podjela NR Hrvatske na oblasti i kotare 30. rujna 1950.
S. ŽULJIĆ, 2001, 6

Izvršni odbori (IO) su upravni i izvršni organi NO-a, ukoliko ti poslovi nisu zakonima i propisima stavljeni u isključivu nadležnost NO-a. Odgovorni su NO-u (čl. 55.). Izvršavaju akte svog NO-a, kao i viših tijela državne uprave te radi toga donose naredbe (čl. 58). U sastavu IO mogu se osnivati "komisije" za izvršenje "poslova i mjera na području privrede i uprave". Članovi komisije mogu biti odbornici i drugi građani (čl. 67.). Savjet građana može se utemeljiti radi "uspješnog izvršenja općih i lokalnih zadataka iz područja pojedinih grana državne uprave". Na čelu savjeta građana je član NO-a (čl. 69.).

Kako se u to doba ništa nije moglo događati bez znanja "partije", sretna

okolnost pri istraživanju bila je ta što se, iako nisu sačuvane pismohrane tijela uprave u Senju, nešto podataka o radu i zadacima uprave nalazi u arhivu "partijskih organa". U spisima KK KPH Senj nalazi se dokument s detaljnijim opisom zadataka NO-a na prostoru Kotara Senj.

NO izvršava *"zadatke opće državnog značaja"*, trgovine, proizvodnje, opskrbe, socijalne skrbi (zadane od saveznih i republičkih vlasti), upravlja gospodarstvom na svom prostoru, radi na *"kulturno-prosvjetnom osvješćivanju radnog naroda"* te *"mobilizira široke slojeve radnog naroda"*.

Razvoj demokracije u NO-ima značajno je pitanje u osnivanju i učvršćenju *"Narodne Vlasti"*. NO-i su predstavnička tijela, narod ih bira na *"najdemokratičniji"* način te može smijeniti svakog odbornika". NO-i i odbornici odgovorni su i *"polazu račun o svom radu"* biračima. Temelj rada je *"upravljanje državnim poslovima sudjelovanjem širokog građanstva"*, a ostala pitanja rješavaju kao kolektivna tijela.

Upozorava se na pojavu birokracije u *"Narodnoj Vlasti"*, pri čemu se *"državnim narodnim poslovima"* upravlja *"samo pomoću upravnog aparata pri čemu dolazi do odvajanja organa državne vlasti i članova Narodnih odbora od građanstva"*, zapuštaju se i zanemaruju tijela NO-a, npr. savjeti građana, komisije i odbori, odborničke grupe itd., s njima se NO-i povezuju s *"građanstvom"* i uključuju ga u *"upravljanje državnim poslovima"*.

Kao negativnost ističe se neaktivnost i nedavanje zaduženja članovima NO-a uslijed čega oni samo nazoče sjednicama NO-a ili ni ne dolaze na njih pa *"nastaje neodgovornost i slabljenje... organa izabranih od strane naroda"*. Ni članovi NO-a ne podnose izvješća biračima, pojedini odbori *"mjesecima ne sazivaju zborove birača na svom terenu, a ima i onih koji ga otkako su izabrani nisu niti jednom sazvali"*. Na *"slabljenje demokratičnosti"* utječe i slaba veza s *"masovnim organizacijama"*, tj. sindikatima, NF-om, Narodnom omladinom, Antifašističkom frontom žena (AFŽ-om), Savezom boraca i drugima. Na sastancima tih organizacija treba razmatrati pitanja iz rada NO-a, ocjenjivati rad *"pojedinih članova ili cijelog Narodnog odbora po raznim pitanjima"*, odatle *"proizlaze razni dobri prijedlozi za bolje rješavanje pojedinih problema"*, ali zbog slabe veze to *"ostaje nepoznato i neiskorišteno"*.

MNO-i trebaju doprinijeti da se u mjestima izgrade zadružni domovi, razvije zadružni sektor (seljačke radne zadruge, voćarstvo, pčelarstvo i sl.), mjesna poduzeća, domovi kulture, čitaonice, škole, urede mjesta, podiže *"higijena"* i dr. NO-i trebaju postati *"samostalni rukovodioci u svom mjestu"* jer upravljati mjesnim poslovima *"kao što su uređenje i čistoća, opskrba stanovništva vodom, kupališta, igrališta, podizanje i uređenje škola, kinematografija, obrađivanje još neobrađenih površina zemljišta, znači do kraja razviti samoupravljanje"*.

Djelokrug MNO-a spram "*privredne djelatnosti*" obuhvaća opće zadatke, npr. otkup vune, mesa, ubiranje poreza i sl., te razvoj neobrađenih i zapuštenih zemljišta, pošumljavanje, "*razvitak privredne zadružne djelatnosti, kao što su stvaranje ekonomije, rasadnika, zadružnih radionica i sl., uređenje seoskih putova, izgradnja zadružnih domova, izgradnja i uređenje vodovoda, izvora, uređenje kupališta*". U kulturi i prosvjeti, uza skrb o redovitom pohađanju škole, održavanje školskih zgrada, a uz to i "*organizaciju analfabetskih tečajeva, stvaranje domova kulture, čitaonica, priređivanje priredbi, zabava, predavanja, izgradnja igrališta*". MNO-i skrbe o "*socijalnom staranju*", čistoći mjesta te održavanju predavanja o "*higijeni*".¹³

Iz "partijskog" se dokumenta mogu utvrditi temeljni problemi i smjer rada tadašnjih tijela uprave u Kotaru Senj. Lako je uočiti gospodarske probleme s kojima se nova vlast suočila na znatno razrušenom području, smjer razvoja socijalističkog gospodarstva, kulture i školstva, kao i komunalne infrastrukture ili čak i turizma ("*uređenje kupališta*"). Jasna je težnja uključivanja što većeg broja stanovništva u te aktivnosti i barem floskula o jačanju "narodne vlasti", iako su se najznačajnije odluke donosile na višim razinama. Ipak, dužnosnici mjesne uprave u svojim su izvješćima i sjednicama iznosili podatke o posebnostima rada uprave i specifičnim mjesnim problemima. Zato je istraživanje ovakve građe, značajno jer i o vremenu jednopartijskog sustava i jednoulja ipak treba napraviti kvalitetnu analizu uprave, njezinih nedostataka kao i pitanja o kojima su tijela vlasti raspravljala.

2. Godina 1946. – Kotarski narodni odbor Senj u izvješćima KK KPH Senj

Podatci iz 1946. godine istraženi su i rekonstruirani isključivo na temelju zapisnika sjednica plenuma i njegovog užeg tijela - biroa KK KPH u kojima se spominje rad tijela KPH, tzv. "masovnih organizacija", ali i procjene rada mjesne uprave u Kotaru Senj.¹⁴

Na sjednici KK KPH 26. veljače 1946. zaključeno je da "*partijske jedinice*" u kotaru ne ulažu "*trud u povećanje članova i kandidata*", a neke gotovo i nemaju članove, npr. u Senju. Mogući kandidati se ne proučavaju već se primaju "*po potrebi*". I AFŽ je gotovo zamrla, osim gradskog odbora u Senju koji redovito održava sjednice uz "*pozamašan*" broj žena. Potrebno je utvrditi plan s napatkom o načinu izvršavanja zadataka jer "*pojedine ne znaju što da rade niti kako se radi s AFŽ-om*". U mnogim mjestima jedna osoba obavlja više dužnosti, uobičajeno je sekretar Partije ujedno tajnik NO-a i NF-e pa uslijed

¹³ DAR-364, KK KPH Senj, 1943.-1955, Kotarski Narodni Odbor, 31. 01. 1949, kutija 6

¹⁴ Neki podatci o Kotaru Senj za 1945. mogu se naći u P. STRČIĆ, 1975.

"prezaposlenosti" sve organizacije slabo rade, osobito u kotaru koji obuhvaća veliko područje kao što je senjski. Ocijenjeno je da KNO dobro radi, te je "stekao autoritet narodne vlasti", za razliku od MNO-a što otežava rad KNO-a. Na prijedlog skupštine KNO-a izrađen je plan o reorganizaciji odbora i novoj administrativnoj podjeli.¹⁵

Na sjednici 14. rujna 1946. u "radu sektora (narodnih, op. aut.) odbora" utvrđena je obveza sastajanja odbornika svakih 8 dana i osobno zaduženje za određeni segment rada, a svaki je morao proučiti propise (Zakon o odborima, Zakon o braku, Ustav). Svaki MNO morao je pokrivati rashode s prihodima. Radi "bržeg plaćanja poreza" osnivati će se "partijske porezne komisije" koje će "među narodom tumačiti socijalnost i demokratičnost i upozoravati narod o njihovoj dužnosti plaćanja poreza".¹⁶

KK KPH uzima učeća u novačenju ("regrutaciji") vojnih obveznika, određujući raspored svojih članova u kotaru.¹⁷

Plenum KK KPH Senj na sjednici 17. kolovoza 1946. razmatra slabosti organizacije zaključujući da se u mjestima u kojima nema ni Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), ni kandidata za KP, od "osoba s kojima bi se moglo kvalitetno raditi... okupe članovi ili stvore čvršće SKOJ-evske jedinice", a potom sustavno iz njih "partijske jedinice". Zaključeno je da se održi sastanak s KK i Mjesnog komiteta SKOJ-a, provedu izbori i ojača rad SKOJ-a te utemelje "jedinice i aktivni" tamo gdje ih nema. Član SKOJ-a dužan odgajati članove Narodne omladine Hrvatske u duhu SKOJ-a i djelovati "na neprijateljski raspoložene omladince". Odlučeno je da se u Senju utemelji aktiv sastavljen od "najbolje prosvjetno uzdignutih osoba" koji će održavati "prosvjetne sastanke".¹⁸

Biro KK KPH je 10. kolovoza 1946. odredio polaznike "dopisne partijske škole" iz čega saznajemo da je sekretar KK KPH Vlado Knifić, v.d. sekretara Lovre Stanišić, dok je Milan Balen pročelnik Prosvjetnog odsjeka KNO-a, a Ivica

¹⁵ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955., Izvještaji sa sastanka KK KPH, 26. 02. 1946., kutija 7.

¹⁶ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955., Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, 28. 01.1947, kutija 5

¹⁷ Za taj zadatak određeni su: Ivica Matijević (za sve MNO-e općine Jablanac), Lovro Stanišić i Pavo Stanišić (za sve MNO-e u Sv. Jurju, osim MNO Stolac), Katica Sorić (Krasno), Vinko Tomljanović (MNO Vratnik-Melnice i MNO Crni Kal-Vrzići), Pavao Butorac (MNO Senjska Draga i MNO Stolac), Ivica Tomljanović (mjesto Senj), Milan Balen uz "par drugova" (MNO Krivi Put) i Nikola Stipaničić (MNO Starigrad i Klada) DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, 25. 08.1946, kutija 5

¹⁸ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, 17. 08.1946, kutija 5

Matijević pročelnik Socijalnog i zdravstvenog odsjeka KNO-a.¹⁹

Iz šturih podataka saznajemo da su u sastavu KNO-a Senj postojali Prosvjetni i Socijalno zdravstveni odjel. Spomenute su općine, tj. MNO-i: Jablanac, Sv. Juraj, Krasno, Vratnik-Melnice, Crni Kal-Vrzići, Senjska Draga, Stolac, Krivi Put, Starigrad i Klada.

3. KNO, IO KNO-a i MNO-i 1947. godine

Sačuvana su 4 zapisnika redovitih zasjedanja Skupštine KNO-a Senj počevši od svibnja 1947. pa za stvaranje cjelovitije slike o upravi treba usporedno obraditi sjednice IO KNO koji je 1947. održao 25 redovitih sjednica, a neke podatke treba potražiti i u aktima KK KPH.²⁰

Za povijest uprave značajan je podatak o reorganizaciji MNO-a na prostoru kotara o čemu je odlučivao IO KNO-a na sjednici 17. ožujka 1947., iako se precizira da je do promjene na prostoru Jablanca došlo još 1945. MNO-i Krivi Put, Alan, Podbilo, Vrataruša i Veljun spojeni su u jedinstveni MNO Podbilo s upravnim centrom u Matićima, jer su oni "*privredni centar*". MNO-i Klada i Starigrad spojeni su u MNO Klada-Starigrad sa središtem u Modrićima – Gornji Starigrad. Kotar Senj se od tada dijeli na deset MNO-a:

1. *Senj* (sjedište u Senju);
2. *Sveti Juraj*, formiran od MNO-a Sveti Juraj, Volarice Donje, Volarice Gornje, Lukova, Biljevine i od dijela MNO Stolac - sela Planikovac, Hrnotine i Batinovca (sjedište u Sv. Jurju);
3. *Klada-Starigrad*, formiran od MNO-a Klade i Starigrad (sjedište u Gornjem Starigradu, selo Modrići);

¹⁹ 1. Vlado Knifić (sekretar komiteta, na bolovanju), 2. Lovre Stanišić (član KK, v.d. sekretar), 3. Vinko Tomljanović (član KK), 4. Pavao Butorac (član KK), 5. Katica Sorić (član KK), 6. Jojo Tomljanović (član KK), 7. Tomo Balen (član KK), 8. Nikola Starčević (član KK), 9. (?) Buljević (sekretar partijske jedinice u Senju), 10. Katica Butković (sekretar partijske jedinice u Senju), 11. Milan Šegota (sekretar partijske jedinice u Senju i član KK SKOJ), 12. Bogdan (član partijske jedinice u Senju i KK SKOJ), 13. Milan Balen (član KK i pročelnik prosvjetnog odsjeka KNO), 14. Ivica Matijević (član KK i pročelnik socijalnog i zdravstvenog odsjeka KNO), 15. Pave Stanišić (sekretar partijske jedinice u Sv. Jurju i član plenuma KK) i 16. Grga Rukavina (član partijske jedinice u Sv. Jurju).

²⁰ Početkom 1947. bilo je 287 članova KPH u kotaru, prema socijalnom sastavu: 163 radnika, 99 siromašnih seljaka, 25 učenika i obrtnika, a prema nacionalnom: 283 Hrvata, 3 Srbina i jedan Mađar, ali do svibnja se taj broj smanjio. Od srpnja se ponovno povećava i koncem godine bio je 171 član: 122 seljaka, 47 učenika, 2 obrtnika, a po nacionalnom sastavu 168 Hrvata, 2 Srbina i jedan Mađar. Članovi partijskih jedinica dobivali su i izvanpartijske zadatke u drugim organizacijama, npr. NF-i, AFŽ-u, SKOJ-u i sindikatu. Te organizacije su masovne, ali nedovoljno organizacijski čvrste, a najslabija je AFŽ. DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH, 1947, kutija 5.

4. *Jablanac*, još 1945. formiran od MNO-a Jablanac – mjesto, Jablanac – vanjska sela i Stinica (sjedište u Jablancu);
5. *Prizna* (sjedište u Svetom Ivanu);
6. *Krasno* (sjedište u Krasnu);
7. *Senjska Draga*, formiran od MNO Senjska Draga i dijela MNO Stolac;
8. *Vratnik*, formiran od MNO-a Vratnik i Melnice (sjedište u Melnicama);
9. *Vrzići-Crni Kal* (sjedište u Crnom Kalu);
10. *Podbilo*, formiran od MNO-a Krivi Put, Alan, Podbilo, Vrataruša i Veljun (sjedište u Matićima).²¹

Prvi podatak o Skupštini KNO-a odnosi se na sjednicu održanu 25. svibnja 1947. u Domu kulture u Senju. Predsjednik KNO-a bio je Lovre Stanišić, a prozivkom je utvrđena nazočnost još 26 članova skupštine. Početno je skupština imala 56 članova, ali do ovog saziva iz različitih razloga preostalo njih 46.²² Radno predsjedništvo Skupštine činili su: Vlade Knifić (predsjednik), Franjo Šojat (potpredsjednik), Anka Anić (tajnica), Josip Kristović i Franjo Šojat (ovjerovitelji zapisnika), te činovnik Dragutin Popović (zapisničar). Tajnik Skupštine KNO-a bio je Nikola Stipaničić, dok nije premješten za povjerenika za financije i na čelo Privrednog odsjeka, kada ga je zamijenio Joso Tomljanović, a kad je i on premješten tajnik je postao Ivan Matijević.²³ Podatak o tome sadržan je u zapisniku sjednice IO KNO-a od 27. siječnja 1947. Predsjednik IO Lovre Stanišić izvijestio je da se Joso Tomljanović odlukom "*višeg foruma vlasti*" sa službom premješta u Senj pa je jednoglasno imenovan Ivan Matijević, dotadašnji povjerenik Socijalnog i zdravstvenog odjela.²⁴

Nakon izbora održana je konstituirajuća sjednica Skupštine KNO-a 28. lipnja 1947. Verifikacijski odbor provjerio je mandate 48 nazočnih odbornika od izabраниh 60. U predsjedništvo su izabrani Marko Pavelić iz Krivog Puta

²¹ DAR-Sabirni arhivski centar Senj (SCSE)-7, Narodni odbor kotara (NOK) Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica IO NOK-a 1947.-1949. g, 17. 03. 1947., knjiga 46.

²² Nazočni su: Anka Anić, Luka Babić, Ivan Balen, Jure Balen, Milan Balen, Vicko Bašić, Ivan Biondić, Ivan Biondić II, Jakov Čanić, Vlade Knifić, Josip Kristović, Josip Lukanović, Milan Marinić, Ivan Matijević, Stipe Nekić, Ivan Pavelić, Marko Pavelić, Anton Rončević, Joso Samaržija, Nikola Stipaničić, Dane Šegota, Franjo Šojat, Lovre Stanišić, Ivan Joja Tomljanović, Joso Tomljanović, Josip Turina i Jure Žumberac. Nedostaju: Ivan Babić, Petar Babić, Viktor Babić, Tomo Balen, Stipe Bićanić (?), Mate Dragičević, Ivan Katalinić, Juraj Krmpotić, Marko Prpić, Mile Prpić, Tomo Prpić, Marko Rončević, Jure Starčević, Nikola Starčević, Nikola Štokić, Ivan Tomulić, Joso Vukušić, Nikola Vukušić, Marijan Vukelić. U sastavu KNO-a više nisu: Milan Anić, Vjeko Babić, Danica B, Manda Dražić, Ivan Njegovan, Vlado S, Ivan Špalj, Dragan Vukelić, Stipe Vukelić.

²³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

²⁴ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

(predsjednik), Nikola Stipaničić iz Senja (potpredsjednik) i Grga Rukavina iz Svetog Jurja (tajnik).²⁵

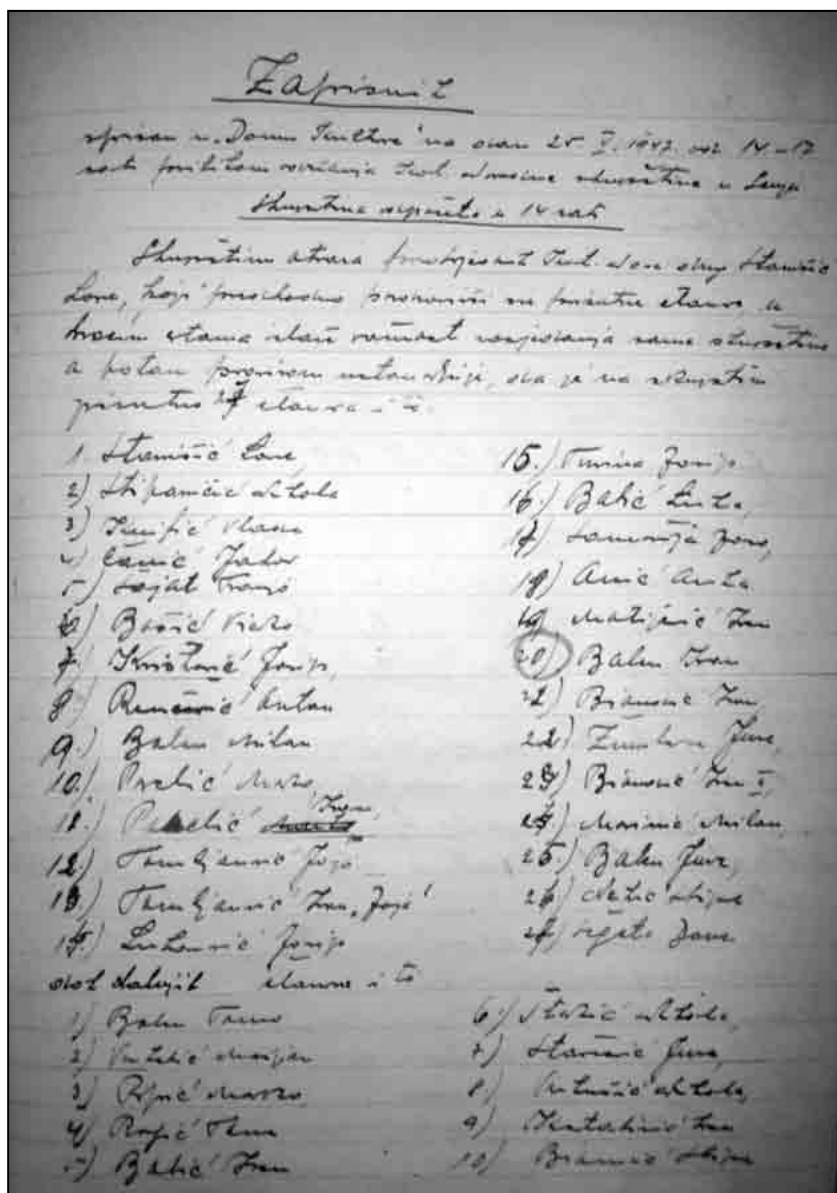
Radi kandidiranja za pojedine dužnosti u IO KNO-a skupština KNO-a je 28. lipnja 1947. aklamacijom izabrala koji je predložio, a skupština usvojila slijedeće osobe: Lovre Stanišić (predsjednik), Pavao Butorac (potpredsjednik), Josip Tomljanović (tajnik), Miko Brnčić (predsjednik Planske komisije), Stipe Vukelić (povjerenik za trgovinu i opskrbu), Slave Gržin (povjerenik Socijalnog i zdravstvenog odjela), Marijan Prpić (povjerenik Građevinskog odjela), Luka Babić (povjerenik za poljoprivredu i šumarstvo), Vjeko Babić (povjerenik Financijskog odjela) i Milan Balen (povjerenik Prosvjetnog odjela). Predsjednik je imao pravo na novčanu naknadu u visini 4.000,00 dinara, a članovi 3.500,00 dinara mjesečno.

Skupština KNO je 28. lipnja 1947. osnovala i skupštinska povjerenstva (komisije): 1. *Komisija za odluke*; 2. *Privredno - planska i financijska komisija*; 3. *Mandatska komisija* i 4. *Disciplinsko vijeće*.²⁶

Na sjednici 25. svibnja jednoglasno je usvojen proračun ("*budžet*") KNO-a i MNO-a koji je utvrdio međusobnu raspodjelu prihoda i rashoda. Ukupni proračun KNO-a iznosio je 3.249.962,00 dinara prihoda i 6.823.693,00 dinara rashoda. Proračun samog KNO-a iznosio je 2.418.593,00 dinara prihoda i 5.992.324,00 dinara rashoda, a proračun MNO-a je sljedeći:

²⁵ Verifikacijski odbor su činili: Milan Balen iz Senja; Franjo Rogić, lugar iz Senjske Drage i Ive Modrić, zemljoradnik iz Stariograda. Nazočni su: Anka Anić, Pave Anić, Tomo Anić, Luka Babić, Mijo Babić, Vjeko Babić, Viktor Babić, Milan Balen, Tomo Balen, Drago Biondić, Ivan Biondić, Mile Biondić, Miko Brnčić, Pavao Butorac, Jakov Čanić, Slave Gržin, Vlade Knifić, Juraj Krmpotić, Šime Lukanović, Luka Marinac, Ivan Matijević, Ivan Modrić, Nikola Modrić, Ivan Nekić, Sipe Nekić, Stjepan Nekić, Marko Pavelić, Stjepan Pavelić, Marijan Prpić, Mile Prpić, Ana Rogić, Frane Rogić, Ivan Rogić, Slavko Rogić, Grga Rukavina, Slavica Savić, Lovre Stanišić, Ivan Starčević, Nikola Stipaničić, Nikola Štokić, Ivan Tomljanović, Josip Tomljanović, Stipe Vukelić, Nikola Vukušić, Đuro Vrzić, Ivan Tomaić i Duško Zorce. Odbornik Tomo Nell odrekao se mandata uslijed dužnosti u Sušaku pa je odbornik postala Katica Buneta. Ostalih 12 odbornika jesu: Franjo Bašić, Jure Balen, Jure Dragičević, Ante Dundović, Milan Marinić, Milan Mršić, Zorka Ogrizović, Marko Prpić, Anton Rončević, Joso Samaržija, Frane Šojat, Janko Štorzić, Vilko Veber, Vinko Tomljanović. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949., knjiga 49.

²⁶ Kandidacijski odbor radio je u sastavu: Slavko Rogić, Ivan Tomljanović, Luka Marinac i Ivan Matijević. Članovi povjerenstava i vijeća jesu: 1. *Komisija za odluke* (Tomo Balen, Mijo Babić, Stipe Pavelić, Nikola Modrić i Ivica Matijević); 2. *Privredno - planska i financijska komisija* (Slavko Rogić, Pave Butorac, Luka Marinac, Nikola Vukušić, Marko Pavelić i Nikola Stipaničić); 3. *Mandatska komisija* (Jakov Čanić, Ivan Matijević, Katica Buneta, Ivan Tomaić i Ana Rogić) i 4. *Disciplinsko vijeće* (Josip Tomljanović, Ive Rogić, Katica Buneta, Pavao Butorac i Ive Tomaić). DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

Sl. 2. Dio zapisnika sjednice Skupštine KNO-a održane 25. svibnja 1947. u Domu kulture u Senju. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949., knjiga 49.

1. MNO Vrzići - prihodi 3.100,00 dinara i rashodi 7.226,00 dinara,
2. MNO Jablanac - prihodi 88.000,00 dinara i rashodi 37.660,00 dinara,
3. MNO Klada – prihodi 5.900,00 dinara i rashodi 7.806,00 dinara,
4. MNO Krasno – prihodi 29.032,00 dinara i rashodi 29.032,00,
5. MNO Krivi Put – prihodi 10.380,00 dinara i rashodi 10.380,00,
6. MNO Podbilo – prihodi 11.880,00 dinara i rashodi 11.880,00 dinara,
7. MNO Prizna – prihodi 500,00 dinara i rashodi 7.226,00 dinara,
8. MNO Senj – prihodi 796.408,00 dinara i rashodi 603.785,00 dinara,
9. MNO Senjska Draga – prihodi 7.700,00 dinara i rashodi 7.226,00 dinara,
10. MNO Starigrad – prihodi 5.900,00 dinara i rashodi 7.806,00 dinara,
11. MNO Stolac – bez prihoda i rashodi 7.226,00 dinara,
12. MNO Sveti Juraj – prihodi 266.500 dinara i rashodi 79.664,00 dinara.
13. MNO Veljun – prihodi 1.000,00 dinara i rashodi 7.226,00 dinara,
14. MNO Vratnik – prihodi 6.700,00 dinara i rashodi 7.226,00 dinara.²⁷

Iz podataka o proračunu vidljivo je da oni ne odgovaraju ranijima o preustroju MNO-a iz ožujka 1947. U proračunu se navodi 14 MNO-a, a ne 10. MNO Stolac, MNO-i Krivi Put i Veljun koji su reorganizacijom ušli u MNO Podbilo, MNO Starigrad koji je spojen s MNO Klada. Razlog tome je što su morali biti prikazani prihodi i rashodi ranije postojećih MNO-a pa su oni spomenuti u proračunu iako više ne rade. Od MNO-a najveći proračun očekivano ima najveće mjesto i središte kotara, a to je Senj, dok slijedeći - Sv. Juraj ima trostruko manji proračun. Najmanji proračun imaju MNO-i Prizna, Veljun i Vrzići. To dovoljno govori o različitoj ne/razvijenosti pojedinim mjestima kotara.

U tadašnjem sustavu nije postojala trodioba vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, već načelo jedinstva vlasti što znači da je izvršna i sudska vlast proizlazila iz "naroda" koji je bio predstavljen skupštinom. Zato su predstavnike izvršne vlasti, tj. IO KNO-a birali predstavnici Skupštine KNO-a. Skupština je birala i predstavnike sudskih vlasti, a predsjednik suda podnosio je izvješća o radu suda skupštini. Skupština KNO-a 27. kolovoza 1947. bira suce prisjednike. Čak 26 sudaca prisjednika biranih u 1946. nisu obavljali dužnosti uslijed odsutnosti ili spriječenosti poslovima, a neki nisu ni položili prisegu pa su razriješeni, a na njihova mjesta imenovani su novi.²⁸ Skupština KNO-a na

²⁷ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

²⁸ Razriješeni su: Ivica Anić (iz Krasna), Ruža Anić, Ivan Ažić (radnik iz Biljevina), Stjepan Bačić (činovnik iz Senja), Milan Balen (radnik iz Stinice), Ivan Belobarbić (obalni radnik

sjednici 1. i 2. studenoga 1947. temeljem naloga Prezidijuma Sabora NR Hrvatske imenuje 5 članova za delegate u okružnoj skupštini koja će birati predsjednika, suce i suce prisjednike Okružnog suda u Sušaku.²⁹

Pored pitanja organizacije uprave i izbora često se raspravljalo o političkom pitanju rada pojedinih upravnih tijela, pri čemu je primjetna težnja komunističke vlasti usmjerena postizanju što potpunijeg okupljanja stanovništva od najnižih razina teritorijalne organizacije do "masovnih" političkih udruga. Na taj način trebalo je "uključiti" pučanstvo u vlast, ali istodobno osigurati njihov rad samo u okviru jednopartijskog sustava kao i nadzor nad svim aktivnostima ljudi. Zato se u dnevnom redu Skupštine i IO KNO-a, kao i KK KPH neprekidno provlači točka dnevnog reda o ocjeni, kritici i naputcima za rad pojedinih tijela mjesnih vlasti i političkih udruga.

Biro KK KPH-e je na izvanrednoj sjednici održanoj 28. siječnja 1947. zaključio da Kotarski odbor NF-e premalo pomaže rad 12 MNO-a koji su zato "*potpuno stali s radom*". Terenski rad zahtijeva osnutak još 8 odbora NF. Zborovi birača u MNO-ima slabo rade osim tamo gdje su ih pomogli KNO i

---

iz Senja), Katica Butković (čínovník), Marijana Butković (iz Senja), Mile Butković (iz Stinice), Kata Devčić (iz Krasna), Joso Dragičević (iz Jablanca), Ivan Lenac (čínovník), Juraj Mladineo (gostioničar iz Senja), Nadan Mrakovčić (geometar iz Senja), Ana Mršić "Stipanova" (iz Stinice), Branko Pavelić (đak iz Malog Dola), Bogdan Potkonjak (student iz Senja), Marko Prpić (lugar iz Vrataruše), Emina Rivoseki (čínovník), Ivan Starčević "Jurin" (iz Prizme), Ljuba Stipaničić (kućanica iz Senja), Mate Šegota (iz Starigrada), Stanko Šegota (iz Jablanca), Mile Tićak (iz Jablanca), Mile Tomljanović (iz Senja) i Božo Vukušić "Jandrin" (iz Klade).

Na njihova mjesta imenovani su: Slavka Anić (iz Krasna), Dušan Babić (tajnik), Luka Babić (namještenik lučke kapetanije Senj), Ivka Banovac (kućanica iz Senja), Karlo Grbac (opančar iz Senja), Dora Knifić (namještenik pošte Senj), Marko Lovrić (namještenik), Josip Lukanović (upravitelj Kotarskog građanskog poduzeća Senj), Katica Matijević (kućanica iz Senja), Božo Modrić (referent socijalnog i zdravstvenog odjela Senj), Modesto Paškali, (namještenik Senj), Marijana Prpić (namještenik monopola Senj), Nevenka Prpić (namještenik Senj), Pavao Rukavina (namještenik Narodne Fronte Senj), Pavao Stanišić (tajnik Kotarske zadruge Senj), Marica Starčević (kućanica iz Senja), Dane Šegota (čuvar prilaza na Alanu – Jablanac), Josip Šikić (ekonom dačkog doma Senj), Nikola Štokić Jakšić (iz Jablanca), Jure Tomaić (namještenik socijalnog odjela Senj), Tomo Tomaić "Šoša" (iz Krasna), Ivica Tomljanović (namještenik Narodne Fronte Senj), Mira Turina (namještenik iz Senja), Slavko Vukelić (lugar iz Alana), Srećko Vukelić (namještenik manipulacije Senj) i Nikola Vukušić (lugar iz Živih Bunara – Jablanac). DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949., knjiga 49.

²⁹ Delegirani su: Vjeko Babić (raniji povjerenik Financijskog odjela, iz Senja), Milan Mršić (povjerenik Financijskog odjela, iz Senja), Nikola Stipaničić (zamjenik direktora Kotarskog trgovačkog privrednog poduzeća Senj), Ive Tomaić (lugar, iz Senja), Josip Tomljanović (tajnik KNO-a, iz Senja). DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

kotarska NF. Odbori AFŽ-a, osim u Senju, također postoje samo formalno.³⁰ Moguće je da je neaktivnost pojedinih MNO-a utjecala na kasniju odluku o njihovoj reorganizaciji. Plenum KK KPH-a 26. svibnja 1947.³¹ upozorava o potrebi održavanja sastanaka s "*biračkim komisijama*", koje moraju izdati potvrde izabranim odbornicima. Javnost nije upoznata s kandidacijskim listama ni kandidatima, a trebalo je imenovati i predstavnike lista za predstojeće izbore.³²

Na sjednici Skupštine KNO-a 27. kolovoza uz raspravu o radu IO KNO, raspravljano je "*loše djelovanje*" MNO-a za što su odgovorni ne samo članovi MNO-a nego i članovi KNO-a i "*aktivisti na terenu*". Zahtjeva se žurno održavanje zborova birača, uz nazočnost dva člana IO KNO-a koji će dati smjernice za njihov rad te se sjednice MNO-a moraju održavati redovito. IO KNO-a mora odrediti administrativne djelatnike u MNO-ima i njihovu naknadu "*prema radu i sposobnosti*", nastojeći da tajnici obavljaju administrativne poslove.³³ Zanimljiv je prijedlog da se izabrani tajnici MNO-a nagrađuju odnosno profesionaliziraju kako bi se podigla kvaliteta rada u njima.

Skupština KNO-a na sjednici 1. i 2. studenoga temeljem izvješća o radu KNO-a i MNO-a ponovno ukazuje na nemar u održavanju zborova birača i sjednica MNO-a bez čega se "*ne može nikada iskazati prava demokracija niti postići da se u Narodnoj Vlasti i izvršavanju svih postavljenih zadataka sudjeluje kao cjelina*". Uz kritike na provedbu drugih zadataka (otkup proizvoda, ubiranje poreza, suzbijanje nepismenosti) upućene članovima KNO-a i MNO-a te "masovnim" organizacijama, istaknuto je da o izvršenju mora brinuti skupština, a ne samo IO KNO- i MNO-i "*koji su u uskoj vezi s narodom na terenu*".³⁴ Skupština kritizira neredovitost rada zborova birača u MNO-ima i sjednica MNO-a. Tvrdi se da "*Narodna vlast*" proizlazi iz naroda pa joj "*cijeli narod*" treba dati podršku, ali je "*ujedno i kontrolira*", dok zadatke treba izvršavati "*najdemokratičnije i u duhu postojećih propisa*". Skupština je zaključila da se zborovi birača u MNO-ima održavaju do 16-og u mjesecu, a prije njih se na sastanku odbora MNO-a mora utvrditi i pretresti dnevni red zborova. Dužni su dnevni red dostaviti KNO-u na odobrenje "*nekoliko dana prije*" zbora, a naknadno zapisnike zborova i sjednica MNO-a.³⁵

³⁰ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

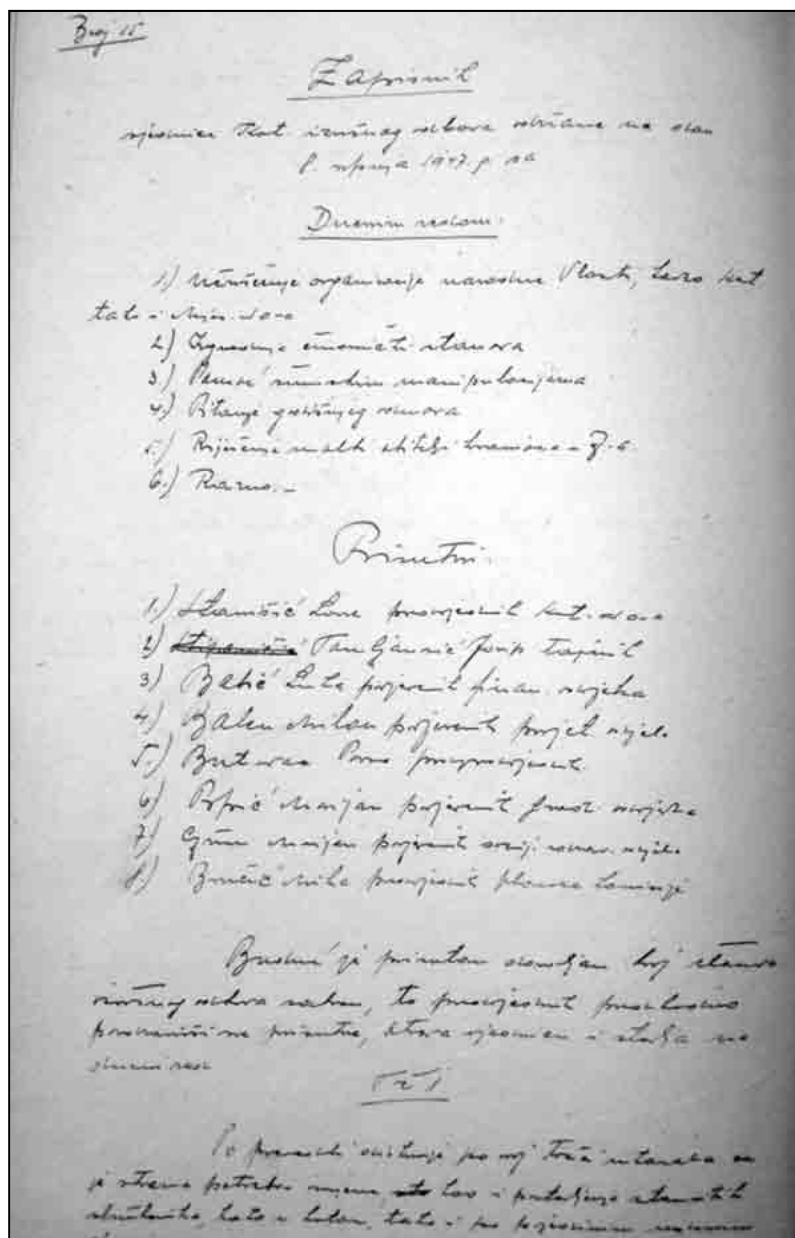
³¹ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

³² DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, 26. 05.1947, kutija 5.

³³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

³⁴ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

³⁵ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

Sl. 3. Dio zapisnika sjednice IO KNO-a održane 8. srpnja 1947. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949., knjiga 46.

U potpunosti je jasna namjera tadašnjeg "režima" da u svom sustavu vlasti aktivira što više ljudi i prodre u sve "pore" društva tvrdnjom da svi oni čine "narodnu vlast", te je nadziru, ali je očito da viša tijela pomno prate svaki "korak" tog naroda tražeći prethodnu dostavu dnevnog reda kako bi na vrijeme bili upućeni o sastancima i onome što će se raspravljati, tj. da ne bi došlo među narodom do neželjenih i neugodnih diskusija za vlast.

U radu tijela uprave i mjesnih vlasti pojavio se i problem kvalitetnih djelatnika koji će obnašati profesionalne službe. Biro KK KPH na izvanrednoj sjednici 28. siječnja 1947. upozorava na česte promjene činovnika u KNO-u koji se moraju upoznavati s radnim mjestom pa dolazi do kašnjenja u izvršenju zadataka. Smanjenjem broja MNO-a s 14 na 9 (vjerojatno nije uračunat Senj, op. aut.) treba *"pronaći stručne i povjerljive ljude koji bi bili administratori pri mjesnim odborima"*.³⁶ Skupština KNO-a 27. kolovoza 1947. zaključila je da se sastavi popis zaposlenika po strukama i temeljem njega izvrši raspored po radnim mjestima, a ne prema *"njihovim osobnim karakteristikama"*. Nikoga se ne smije prisiljavati na rad jer će se primijeniti zakonske mjere.³⁷ IO KNO-a je na sjednici 11. rujna odlučio da referade rada, statističara i Planske komisije popišu *"mušku i žensku radnu snagu"*, kao i one koji su u vojsci, prema strukama i tako zapošljavati osobe koje će biti odgovorne za obveze na poslu.

Iako akti traže osposobljene i stručne djelatnike u upravi ne možemo se oteti dojmu da je barem jednako važna karakteristika bila spomenuta *"povjerljivost"*, tj. odanost tadašnjoj vlasti. Problem predstavlja nedovoljan broj takvih pouzdanih (a kvalificiranih službenika) i opasnost da se uključivanjem u rad uprave predratnih djelatnika koji nisu članovi partije, oni ne pretvore u većinu koja će utjecati ili čak doći u mogućnost odlučivati suprotno režimskoj politici.³⁸

Iz vrela "izviri" poneki podatak o radnopravnim odnosima zaposlenika u upravi. Tako IO KNO-a 8. srpnja 1947. temeljem Zakona o službenicima i prema ukazanoj potrebi, odlučuje odobravati plaćeni godišnji odmor uzimajući u obzir *"službene prilike"*. Članovima IO KNO-a dopust daje predsjednik Lovre Stanišić, a službenicima *"personalni referent... šef općeg odjela"* Dragutin

³⁶ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

³⁷ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

³⁸ Dušan Diminić, član antifašističkog pokreta, osoba koja je dva puta izbačena iz KPH zbog svojih političkih stavova koji se razilaze s "tvrdom" linijom u svojim sjećanjima piše o tome ovako: *"Uočena je potreba da se komunisti osposobe za rukovođenje takvim upravnim aparatom i da za to nije dovoljno opće političko znanje, već konkretno i stručno, jer bi inače novi ljudi istisnuli stare komuniste."* D. DIMINIĆ, 2005, 195.

Popović izvješćujući IO KNO-a.³⁹ Skupština KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. raspravlja o povećanju nagrada članovima IO KNO-a. Grga Rukavina predložio je povećanje naknade za 50%, a kotarski javni tužitelj Matijević naknadu predsjedniku u visini 5.000,00 dinara i članovima 4.500,00 dinara. Zaključeno je da plaće članova IO iznose od 4.000,00 do 6.000,00 dinara, dok se za konkretno određivanje ovlašćuje sam IO KNO-a.⁴⁰

Uz ranije spomenut proračun, od upravno-financijskih pitanja, Skupština, IO KNO-a i KK KPH često su raspravljali o razrezu i naplati poreza u kotaru. IO KNO-a 27. siječnja 1947. analizirajući ubiranje poreza za 1945. i 1946. zahtijeva "*populariziranje*" poreza "*sastancima na terenu*", a za uredniju naplatu predloženo je imenovanje "*šefa naplatnog organa*" iz reda činovnika financijskog odjela. Referent odjela izvršiti će reviziju poreznih osnovica, jer je ona tako već povećana s 130.000,00 na 390.000,00 dinara.⁴¹

KK KPH na izvanrednoj sjednici Biroa 28. siječnja 1947. upozorava na propuste u prvom razrezu i plaćanju poreza 1945., pri čemu ni "*agitacija*" nije bila dobro organizirana. Za 1946. novoutemeljena "*komisija*" je preispitala i razrezala porez. Iznos poreza je udvostručen, s 459.516,00 dinara prikupljenih u 100% iznosu za 1945. Predviđena je svota od 1.000.000,00 dinara, ali je prikupljeno tek 60%.⁴² Na Skupštini KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. Pročelnik financijskog odjela Vjeko Babić izvijestio je o slabom radu naplatne službe, poglavito na području MNO-a Sv. Juraj i Vratnik – Melnice. Smatra da "*narod nije shvatio bit i važnost*" razreza poreza, a "*članovi poreznih komisija na terenu*" nisu vodili računa o "*ekonomskoj moći pojedinih oporeznika*". Predlaže da se razrez poreza obavlja javno, u nazočnosti što većeg broja obveznika.⁴³

Porez sigurno nije bio ugodna obveza za pučanstvo ratom poharanog kotara koji i pored toga nije imao razvijeno gospodarstvo. Teške poratne porezne obveze nije bilo lako platiti, tj. naplatiti. U vrelima se spominje i problem naplate poreza od "*kirijaša*". Poteškoća je možda bio i stav antifašista

³⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

⁴⁰ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁴¹ Za "*šefa kontrolnog naplatnog organa*" i odgovornu osobu u kotaru imenovan je Josip Glavičić, a za zamjenika povjerenika Financijskog odsjeka Viktor Rogić, knjigovođa odsjeka. IO KNO-a u MNO Klada, Starigrad i Jablanac upućuje Nikolu Stipaničića, u MNO Krivi Put Josu Tomljanovića, a u MNO Sv. Juraj Lovru Stanišića koji su bili najistaknutiji članovi IO-a. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

⁴² DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁴³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

tijekom rata kada su od stanovništva tražili da ne plaća porez bivšim vlastima što im se sada vraćalo.⁴⁴

Tadašnja tijela vlasti, pa i KNO u okvirima državne i dirigitane ekonomije, bili su nadležni za gospodarska pitanja. Za Kotar Senj koji je bio slabo razvijen i k tome pretrpio znatna razaranja u ratu to je pitanje bilo od osobitog značaja.

Izješće s izvanredne sjednice Biroa KK KPH 28. siječnja 1947. navodi da u kotaru radi šest zadruga koje uslijed *"nesnalažljivosti ljudi"* u njima ne proizvode već su ograničene na raspodjelu robe koje šalje kotarska zadruga. U kotaru je u zadrugu učlanjeno 100% građana, a u Senju tek 70% jer još uvijek radi privatni sektor.⁴⁵ U kotaru je bilo 16 prodavaonica.⁴⁶

Plenum KK KPH-a 26. svibnja 1947. upozorava da stanje gospodarstva nije dobro, iako se petogodišnji gospodarski plan uspješno provodi, npr. kod otkupa vune, šumske manipulacije i dr. U kotaru postoje tri šumske manipulacije, dvije pilane, građevno poduzeće i nekoliko manjih poduzeća. Kotar pomaže *"mobilizacijom"* radne snage pri sječi, izvozu, dovozu, usklađivanju cijena i sl. pa je plan izvršen u cijelosti. Problem i dalje predstavljaju zadruga koje nisu proizvodne seljačke, već *"nabavlačko - potrošačke radne zadruge"* i zanatske (krojačke, postolarske i brijačke). One pretežito prodaju dobivene artikle, ne proizvodeći vlastite za što nedostaje stručan kadar. Prehrana grada i *"pasivnog obalnog pojasa bez vlastitih proizvoda"* ovisi o aprovizaciji, organiziranoj, racionalnoj nabavci i raspodjeli namirnica što je minimalno i nedovoljno. Proizvodnja ostatka kotara je nedovoljna i nije mogla zadovoljiti potrebe čitavog kotara. Predviđena je izgradnja osam zadrugnih domova za sve zadruge u kotaru.⁴⁷ Nedostatak hrane bio je problem dvije i pol godine po okončanju rata. Skupština KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. upozorava na pomanjkanje hrane za stanovništvo unatoč požurnici Ministarstvu trgovine te traži bolju koordinaciju s mjesnim zadrugama i trgovačkim poduzećem.⁴⁸

Radi razvoja gospodarstva u Senju IO KNO-a odlučio je 3. lipnja 1947. utemeljiti pilanu kotarskog značaja u Senju. Pilana Krasno bila je nedovoljna

⁴⁴ Dušan Diminić to spominje u svojim sjećanjima o stanju u Istri: *"... istaknuta potreba za svestranim bojkotom uspostavljenih fašističkih vlasti, pa tako i uskraćivanjem plaćanja poreza i drugih obveza... sastavljen je i proglas o bojkotu."*

⁴⁵ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁴⁶ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, 28. 01.1947, kutija 5.

⁴⁷ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁴⁸ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

za izvršavanje plana, a Senj ima uvjete za osnutak pilane. Radi toga će se iz Krasnog prenijeti manji od dva "gatera".⁴⁹

Sljedeći važan korak bio je zaključak Skupštine KNO-a od 28. lipnja 1947., utemeljen na nalogu Ministarstva trgovine, o osnivanju "privrednog poduzeća" za kotar pod nazivom "Kotarsko trgovačko poduzeće" sa sjedištem u Senju koje će započeti s radom 1. srpnja 1947. Ono je s ranije osnovanim gospodarskim subjektima za kotar ušlo u sastav "Kotarsko-trgovačkog privrednog poduzeća Senj". Postupak ustroja i registracije bio je u nadležnosti IO KNO-a⁵⁰ koji je zadužio Nikolu Stipaničića, povjerenika Odjela za financije i privredu.⁵¹ IO KNO-a je 25. listopada 1947. poduzeću odobrio kredit od 300.000,00 dinara za osnovna sredstva, a Planska komisija i Financijski odjel KNO-a će s poduzećem napraviti plan potrebnih osnovnih i obrtnih sredstava.⁵²

Skupština KNO-a je 27. kolovoza 1947. temeljem čl. 36. Zakona o narodnim odborima i čl. 5. Zakona o državnim privrednim poduzećima donijela zaključak o osnutku "Kotarskog građevinskog poduzeća Senj" (osnovna sredstva u visini 100.000,00 dinara). Administrativno-operativno izvršenje povjereno je IO KNO-a i Građevinskom odjelu KNO-a.⁵³

Organizacija školstva, izgradnja porušenih i oštećenih škola, opismenjavanje nepismenih i organizacija tečajeva za stjecanje radnih kvalifikacija – pitanja su koja se često susreću u spisima upravnih tijela i KK KPH.

Biro KK KPH na izvanrednoj sjednici 28. siječnja 1947. upozorava da opismenjavanje teče sporo jer od 1.200 nepismenih tečajeva polazi tek oko 180 osoba, od kojih su polovica stariji koji ne mogu dolaziti redovito. U nekim mjestima škole još uvijek ne rade.⁵⁴

Plenum KK KPH-a 26. svibnja 1947. navodi još veći broj nepismenih u

⁴⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949., knjiga 46. Gater (njem.) vertikalni ili horizontalni okvir s trakastim pilama i motornim pogonom za uzdužno rezanje drvenih balvana, odn. trupaca; jarmača. <http://www.hrleksikon.info/definicija/gater.html>.

⁵⁰ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁵¹ IO je imenovao "rukovodstvo" poduzeća iz svojih redova: Nikola Stipaničić (direktor), Ivan Babić (zamjenik direktora, dotadašnji upravitelj bivšeg Općeg trgovačkog poduzeća u Senju) i Oskar Krmpotić (rukovodilac računovodstva). DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, 18. 06. 1947, knjiga 46.

⁵² DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

⁵³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁵⁴ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

kotaru, njih 1.956, te veći broj polupismenih. Tijela vlasti trebaju utjecati na porast broja polaznika škola, otvaranje nižih tečajeva na razini osnovne škole i "srednjeg obrazovnog tečaja za omladinu". U prethodnoj godini tečaj opismenjavanja prošlo je 27 osoba, a u novoj "kampanji" njih 390 (43% od planiranog). Od 22 osnovne škole, tri su radile neredovito, a dvije dvorazredne škole nisu imale nastavnika. U osnovnim školama bila su 1.994 učenika, ali šk. god. 1946./47. čak 13% nije polazilo školu. Od rujna 1947. to se smanjilo na 2,5%. Popravljen je 13 škola, ali neke su ipak radile u lošim uvjetima. Osnovne i srednje škole nisu imale dovoljno nastavnih sredstava, nije bilo ni nastavnika ili nisu imali kvalifikacije, ali stanje se poboljšavalo jer u Senju počinje rad gimnazija s 12 nastavnika. Isto tako pomaže se rad knjižnica i čitaonica.⁵⁵

Na sjednici Skupštine KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. izvješćuje se o obnovi škola, nabavi knjiga, učila i namještaja. Obnovljeno je više knjižnica, a osnivaju se i nove. Premalen je broj prosvjetnih radnika, a problem su i njihove kvalifikacije te materijalno stanje "učiteljskog kadra". Članovi KNO-a i MNO-a moraju poticati dragovoljni rad na obnovi, čišćenju škola, nabavci ogrjeva i redovitom dolasku djece u školu. Broj nepismenih i dalje je veći od 1.000 mladih od 55 godina pa se organiziraju analfabetski tečajevi, čitalačke grupe, a u Senju i "srednje obrazovni tečaj" za oko 60 polaznika kao kvalifikacija za prijam u razne zanate.⁵⁶

Pitanje suzbijanja nepismenosti sigurno je pozitivna strana rada nove vlasti, kao i poboljšanje standarda školstva. Čak se i tada spominje slabiji materijalan položaj djelatnika u obrazovanju. Kako se spominju nekvalificirani kadrovi, možemo se zapitati u kojoj su mjeri i ovdje bili zapostavljeni ili čak isključeni stari učitelji koji nisu bili "po mjeri" nove vlasti.

Na dnevnom redu kotarskih tijela bila su i socijalna pitanja. KK KPH na izvanrednom sastanku Biroa 28. siječnja 1947. upozorava na sporo rješavanje pitanja invalida. U kotaru je bilo 170-180 starih i novih ratnih invalida i žrtava ratnog terora, ali riješeno je tek 60-ak predmeta, a 50 je u postupku rješavanja. Poteškoću osobito predstavlja pribavljanje podataka s potpisom činovnika ili utvrđivanje mjesta pogibije osobe.⁵⁷

IO KNO-a na sjednici 3. lipnja 1947. Donosi zaključak da obitelj čiji se član nalazi u vojsci ima pravo na pomoć prema svom "ekonomskom stanju".⁵⁸ Na Skupštini KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. pročelnik Socijalno-zdravstvenog

⁵⁵ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁵⁶ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁵⁷ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Zapisnici i referati Biroa i Plenuma, kutija 5.

⁵⁸ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga

odjela upozorava na "*nepravilnosti*" pri isplati pomoći obiteljima poginulih boraca i žrtvama fašističkog terora. Ocijenjeno je da zdravstvena služba i stanica raspolažu s dobrim "*kadrom*" i nemaju nedostataka.⁵⁹

Od ostalih upravnih poslova Skupština KNO-a 1. i 2. studenoga 1947. traži suradnju svih odjela na prikupljanju statističkih podataka koji su nužni za pripremu planova i provođenje zadataka Planske komisije.⁶⁰ Na istom zasjedanju tajnik KNO-a Tomljanović priopćava da će biti proveden popis državljana nastanjenih u kotaru, pri čemu su dužni pomoći svi MNO-i, "*sve masovne organizacije*" i svi članovi KNO-a.⁶¹

4. KNO, IO KNO-a i MNO-i 1948. godine

Za godinu 1948. istraženi su akti Skupštine KNO-a koja je održala 20 redovitih sjednica, dok je IO KNO-a održao 25 redovitih sjednica te akti KK KPH-e. KK KPH 1948.⁶²

Skupština KNO-a 7. travnja 1948. temeljem naloga Ministarstva komunalnih poslova utemeljuje Komunalni odsjek IO KNO-a,⁶³ a 21. kolovoza 1948. na prijedlog Planske komisije osniva Povjereništvo obrta i industrije jer se oni sve više razvijaju u kotaru.⁶⁴ Na sjednici IO KNO-a 19. listopada 1948. utemeljena je Kotarska kontrolna komisija za nadzor rada državne uprave, ustanova i poduzeća KNO-a.⁶⁵

Skupština KNO-a je 27. studenog 1948. reorganizirala IO KNO-a. Njega čine: predsjednik (Lovro Stanišić), potpredsjednik (Anton Rončević) i tajnik (Pavao Butorac) i komisije te povjereništva: 1. Planska komisija; 2. Kontrolna

⁵⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶⁰ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶¹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶² Koncem 1948. KPH u kotaru ima 295 članova, od toga 35 obrtničkih radnika, 12 seljaka, 5 intelektualnih radnika, 16 učenika i 227 ostalih, a po nacionalnom sastavu 284 Hrvata, 10 Srba i jednog Mađara. DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH 1947, kutija 5.

⁶³ Povjerenik Komunalnog odsjeka postao je Nikola Stipaničić. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶⁴ Povjerenika postaje Juraj Vukelić iz Alana. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶⁵ Članovi Kontrolne komisije su: 1. Marijan Prpić (predsjednik, dotadašnji povjerenik trgovine i opskrbe KNO-a); 2. Lovre Stanišić (sa strane organizacije); 3. Dragan Vukelić (iz Kotarskog odbora NF Senj); 4. Ivan Butković (iz Kotarskog sindikalnog vijeća); 5. Zlata Prpić (iz AFŽ-a); 6. Dušan Babić (iz Narodne omladine). Zaseban Nadzor kontrolne komisije bili su: Milan Antić (iz Senja), Ivan Lenac (iz Svetog Jurja) i Ivan Matijević (iz Jablanca), a "*administrator*" je bio Ivan Stanišić Duda. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

komisija; 3. Povjereništvo za poljoprivredu i šumarstvo; 4. Povjereništvo za trgovinu i opskrbu; 5. Povjereništvo za komunalne poslove (u čijem sastavu je Građevinska uprava); 6. Povjereništvo za industriju i zanatstvo; 7. Povjereništvo za financije; 8. Povjereništvo za prosvjetu i kulturu; 9. Povjereništvo za narodno zdravlje i socijalnu službu i novoformirano 10. Povjereništvo rada. Uz njih postoji i tajništvo IO.⁶⁶

Predsjednici komisija i povjerenici odgovorni su IO KNO-a i tijelu državne uprave, tj. resornom ministarstvu. Ovakva organizacija povjereništava koja su *"operativno samostalna i individualno odgovornija... za svaku granu državne uprave"* omogućava njihovo horizontalno povezivanje s IO KNO-a, ali i *"stalno vertikalno povezivanje aparata narodnih odbora sa resornim ministarstvima. Time ministarstva dobivaju mogućnost da se sažive s problemima pojedinih povjereništava, a istodobno im raste odgovornost za organizacijsku pomoć i poboljšanje metoda rada povjereništava."*⁶⁷ Riječ je o "dvostrukom kolosijeku" odgovornosti.

Skupština KNO-a 25. svibnja 1948. usvaja proračun za 1948. uvećan za 100% u odnosu na prethodni uslijed proširenja djelokruga poslova KNO-a i MNO-a te boljeg stanja gospodarstva kotara. Prihodi kotara iznose 9.218.050,00 dinara, a rashodi 18.462.000,00 dinara (čl. 1.) Prihodi KNO-a iznose 16.723.858,00 dinara, a rashodi 16.686.158,00 dinara. Proračun MNO-a iznosi 1.738.142,00 dinara prihoda i 1.775.842,00 dinara rashoda.

Proračun pojedinih MNO-a bio je sljedeći:

- 1) MNO Crni Kal – Vrzići - prihodi 79.750,00 dinara, rashodi 79.750,00 dinara;
- 2) MNO Jablanac - prihodi 110.600,00 dinara, rashodi 110.600,00 dinara;
- 3) MNO Starigrad – Klada - prihodi 65.550,00 dinara, rashodi 89.450,00 dinara;

⁶⁶ Članovi IO KNO-a su: Lovro Stanišić (predsjednik), Anton Rončević (potpredsjednik), 3. Pavao Butorac (tajnik, dotadašnji potpredsjednik, umjesto Josipa Tomljanovića koji odlazi na novu dužnost); Stjepan Vukelić, predsjednik Planske komisije; Marijan Prpić, predsjednik Kontrolne komisije; Luka Babić, povjerenik za poljoprivredu i šumarstvo; Juraj Vukelić, povjerenik za trgovinu i opskrbu (raniji povjerenik za obrt i industriju, umjesto Marijana Prpića koji stupa na dužnost predsjednika Kotarskog saveza poljoprivrednih zadruga; Nikola Stipaničić, povjerenik za komunalne poslove (u sastavu povjerenstva radi Građevinska uprava čiji je rukovoditelj postao Mika Brnčić dotadašnji povjerenik Građevinskog odsjeka); Ivan Rogić, povjerenik za industriju i zanatstvo); Milan Mrsić, povjerenik za financije; Milan Balen, povjerenik za prosvjetu i kulturu; Slavko Gržin, povjerenik za narodno zdravlje i socijalnu službu i Vinko Tomljanović, povjerenik za rad. IO. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶⁷ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

- 4) MNO Krasno - prihodi 84.960,00 dinara, rashodi 84.960,00 dinara;
- 5) MNO Krivi Put - prihodi 111.950,00 dinara, rashodi 111.950,00 dinara;
- 6) MNO Prizna - prihodi 71.500,00 dinara, rashodi 85.350,00 dinara;
- 7) MNO Senj - prihodi 811.880,00 dinara, rashodi 811.880,00 dinara;
- 8) MNO Senjska Draga - prihodi 44.900,00 dinara, rashodi 44.900,00 dinara;
- 9) MNO Sveti Juraj - prihodi 274.952,00 dinara, rashodi 274.952,00;
- 10) MNO Vratnik – Melnice - prihodi 82.050,00 dinara, rashodi 82.050,00 dinara. (čl. 2.)

Tablica 1. Postotak poreza na dohodak kojim sudjeluju Mjesni narodni odbori radi uravnoteženja svojih proračuna za 1948. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955., Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949., 25. svibnja 1948., knjiga 49.

Mjesni narodni odbor	od prava na dohodak zemlj. namješ. i služb. %	od prava na dohodak zemljoradnika %	od dugovanih prava na dohodak %
Crni Kal	-	95	86
Jablanac	13	95	95
Starigrad	-	95	95
Krasno	-	48	-
Krivi Put	-	43	-
Prizma	-	95	95
Senjska Draga	-	88	-
Vratnik – Melnice	-	95	95

MNO-i radi balansa proračuna dobivaju postotak poreza na dohodak naplaćen na njihovom području (čl. 3.). (Tablica 1.) Višak rashoda pokriva se viškom prihoda kotarskog proračuna (čl. 4.). U planu investicija sniženi su troškovi izgradnje za 15%, otpreme za 10%, a za pripremu stoke i sadnica za 8% (čl. 5.). Nove "nadležnosti i ustanove" mogu se osnivati ako su osigurana sredstva ili ako ona nisu potrebna (čl. 6.). Virmanizaciju kredita odobravali su IO KNO-a, nadležni povjerenik i rukovoditelji proračunskih ustanova. (čl. 7.).⁶⁸

Usvojen je završni račun KNO-a za 1946. Rashodi iznose 2.286.338,02 dinara, a prihodi 2.213.465,88 dinara. Višak rashoda pokriven je temeljem čl. 3. Financijskog Zakona NRH za "budžetsku godinu 1946." (čl. 1.).⁶⁹

⁶⁸ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁶⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

I u ovom proračunu najviši iznosi odnose se na MNO Senj i, opet tri puta manji, MNO Sv. Juraj. Najmanji je proračun MNO-a Senjska Draga, Starigrad – Klada i Prizna.

I u ovoj godini Skupština KNO-a prima izvješće o radu suda, a 7. travnja 1948. bira odbornike u okružnu skupštinu za izbor predsjednika i sudaca Okružnog suda u Rijeci.⁷⁰

Ponavljaju se kritike na rad KNO-a, osobito MNO-a te zborova birača. Naravno da je to dobar "recept" kako bi se "kritikom i samokritikom" neprekidno poticalo uključivanje svekolikog pučanstva na svim razinama vlasti i u masovnim organizacijama. Dakako, ostaje pitanje koliko je to samo bila floskula, ali takvo uključivanje osiguravalo je djelotvorniji nadzor nad što većim brojem stanovnika. Na sjednici Skupštine KNO-a 3. siječnja 1948. tajnik kritizira "*loš i nepravilan rad*" nekih članova KNO-a i MNO-a u svezi s neodržavanjem sjednica i nesazivanjem zborova birača, jer se bez "*kritike birača*" ne mogu izvršiti zadatci petogodišnjeg plana. Nekima su "*važniji njihovi osobni poslovi od izvršavanja dužnosti na koje su izabran od strane naroda*". Zato će MNO-i pismima pozivati članove na sastanke.⁷¹

Na sjednici skupštine KNO-a 7. travnja 1948. zaključeno je da KNO radi dobro, a rad MNO-a napreduje jer dobivaju "*svakodnevna uputstva za rad*". Ipak primjetan je i slab rad MNO-a kojima se šalju izaslanici radi rješavanja problema iz njihove isključive nadležnosti, ili se sjednice ne održavaju svakih 15 dana, a zborovi birača svaka 2 mjeseca. "*...ne može se zamisliti Narodna Vlast ukoliko u radu iste ne sudjeluje cijeli narod*", pa se članovi MNO-a pozivaju pismenim putem i za nedolazak kažnjavaju. Sjednicama mogu pristupiti i članovi KNO-a iz tog mjesta te o tome izvijestiti IO KNO-a.⁷²

Skupština KNO-a je 21. kolovoza 1948. zaključila na svakoj sjednici raspraviti izvješće o radu MNO-a i zborova birača, njihove izostale članove pozvati na odgovornost, a za odsutne imenovati zamjenike ili provesti izbore. MNO-i moraju održati sjednice u najkraćem roku, a dnevni red poslati KNO-u kako bi mogao uputiti svog izaslanika. IO KNO-a treba popuniti s pet osoba iz MNO-a Krivi Put, Krasno, Sv. Juraj i Jablanac.⁷³ Potom 27. studenoga 1948. od MNO-a traži da nisu ograničeni "*na izvršavanje opće državnih zadataka, kao*

⁷⁰ Izabrani su: Luka Babić (povjerenik Gospodarskog odjela), Katica Buneta (namještenik Narodne omladine Hrvatske), Pavao Butorac (tajnik Kotarskog odbora NF) i Milan Mršić (povjerenik Financijskog odjela KNO-a). DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷¹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷² DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

što u otkup, ubiranje poreza, sjetva, mobilizacija radne snage i tome slični, dok bi došlo do potpunog gubitka i zapostavljanja njihovih rukovodećih djelatnosti u lokalnim pitanjima kao što su privredna, komunalna, kulturna, prosvjetna, socijalna, zdravstvena itd." Oni uz pomoć KNO-a donose jednogodišnje planove u suradnji sa zadrugama i organizacijama na terenu.⁷⁴

I u ovoj godini nastavljaju se problemi s naplatom poreza. Na sjednici Skupštine KNO-a 3. siječnja 1948. Predsjednik financijskog odjela i planske komisije upozorio je na teškoće pri raspisu i ubiranju poreza nastale zbog netočnih podataka o imovinskom stanju "oporeznika". Porez treba razrezati do konca siječnja i što prije "ubirati" pa je skupština zaključila da će svi odbornici i aktivisti provesti promidžbu i pružiti pomoć poreznim komisijama.⁷⁵ Skupština 7. travnja 1948. osniva svoje revizijsko tijelo. Od neplatiša će se naplata izvršiti ovrhom.⁷⁶

U razvoju gospodarstva pozornost se posvećuje izgradnji objekata. Planska komisija 3. siječnja 1948. izvješćuje Skupštinu KNO-a o dovršetku radova na lugarnici i drugdje. Istaknut je problem nedostatka materijala koji je Građevinski odjel pribavljao na "razne neplanske načine" kao i "nepravilnog planiranja radne snage", pri čemu dio radnika nije bio obuhvaćen ili se skrivao izvan kotara "bježeći za raznim poslovima koji su omogućavali veću zaradu". Zadružni domovi gradit će se "dobrovoljnim radom", dok će građevinski materijal osigurati Ministarstvo. Na terenu će provoditi promidžba radi uključivanja "svih slojeva naroda u dobrovoljni rad". U tim mjestima utemeljit će se aktivni predstavnici Narodne vlasti, masovnih organizacija i građevinskog stručnjaka koji će podnositi izvješće kotarskom aktivu.⁷⁷ Skupština KNO-a je 7. travnja 1948. obvezala mjesne aktive da uz pomoć kotarskih sastave plan izgradnje zadružnih domova, uz precizan popis i raspored radne snage dok će se materijal nabavljati na terenu po vlastitoj inicijativi.⁷⁸

Skupština KNO-a je na sjednici 25. svibnja 1948. iz Kotarskog trgovačkog poduzeća izdvojila ugostiteljstvo i utemeljila "ugostiteljsko poduzeće", te osnovala zasebno "industrijsko poduzeće".⁷⁹ IO KNO-a 5. srpnja 1948. zaključkom utemeljuje Kotarsko industrijsko poduzeće.⁸⁰ U sastavu

⁷⁴ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷⁵ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷⁶ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷⁷ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷⁸ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁷⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁸⁰ Za reorganizaciju je zadužen povjerenik za komunalne poslove i direktor poduzeća Ivan Tomaić, dotadašnji načelnik uprave za lokalni saobraćaj. DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica IO-a NOK-a 1947.-1949, knjiga 46.

poduzeća rade: tiskara, mjesna pilana, konfekcija rublja, krojački salon i ledara. KK KPH ističe da je težište gospodarstva na drvnjoj industriji, šumskim radovima i izvozu drvene građe. Rade tri šumske manipulacije: Senj, Sv. Juraj i Stinica. Manipulacija Senj je za 1948. izvršila plan tek s 44% iako je angažirana radna snaga i iz drugih kotareva.⁸¹

Uz Kotarski poslovni savez radilo je 6 nabavno-potrošačkih zadruga koje su se prema "*direktivama*" preoblikovale u poljoprivredne zadruge, a postojala je i ovčarska te pčelarska zadruga. Zadruge su se bavile trgovinom, ali su uslijed slabe materijalne strane, nedostatka investicijskih kredita, osnovnog materijala, slabog "*kadra*" i općenito "*ekonomske strukture kršovitog kotarskog područja*" obavljale samo trgovinu po "*vezanim cijenama*".⁸²

Skupština KNO-a je 3. siječnja 1948. podržala godišnji plan investicija IO KNO-a u visini 4.250.000,00 dinara radi izgradnje škola u Starigradu, Podbilu, Krivom Putu i Senju, te započetih objekata u Senju i zatražila odobrenje od kotarske i republičke Planske komisije.⁸³ Prosvjetni odsjek će održati stručne tečajeve: konobarski za 15 osoba, trgovački za 35 osoba, građevinski za 20-25 osoba i kuharski za 5 osoba iz kotara.⁸⁴

Skupština KNO-a 7. travnja 1948. upozorava na nedostatak kvalificiranih učitelja. Uz to "*nesavjesni roditelji*" radi "*osobnih interesa*" onemogućavaju djeci odlazak u školu te ih MNO-i trebaju sankcionirati. U "*narodnom prosvjećivanju*" uza sve zalaganje učitelja plan opismenjavanja nije ostvaren i zato se moraju aktivirati organizacije. Članovi Skupštine KNO-a moraju preispitati slučajeve nepismenosti na svom terenu i izvijestiti prosvjetni odjel. Kvaliteta tečajeva je dobra jer je Ministarstvo prosvjete uključilo studente i plaćene omladince.⁸⁵ MNO-i ne brinu o redovitom pohađanju škola, tečajevima za opismenjavanje, a škole koriste "*u nedozvoljene svrhe, kao što su plesovi i zabave*", zanemaruju se učitelji i njihovo materijalno stanje. Ponekad i učitelji samovoljno, na nekoliko dana napuštaju školu.⁸⁶

Tijekom 1948. opismunjeno je 49 osoba, a 21 tečaj pohađalo je 198 osoba. U kotaru rade 24 škole s 1.936 djece. Dio djece neredovito ili uopće ne polazi školu radi velike udaljenosti te su u tim mjestima postavljena dva "*omladinca*" koji održavaju nastavu. Obuka učitelja u osnovnim školama započela je kasno i

⁸¹ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH Senj, 1947, kutija 5.

⁸² DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH Senj, 1947, kutija 5.

⁸³ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁸⁴ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁸⁵ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁸⁶ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, 27. 11. 1948, knjiga 49.

bez dovoljno voditelja. Dva srednje općeobrazovna tečaja zadovoljili su kvalitetom, ali nisu imali dovoljno polaznika. Postoji jedna srednja i jedna stručna škola, 8 knjižnica i 6 čitaonica.⁸⁷

Skupština KNO-a je 27. studenoga 1948. donijela Odluku prema kojoj su djeca temeljem Zakona o obveznom sedmogodišnjem školovanju dužna redovito polaziti nastavu (čl. 1.). Odgovorni su roditelji ili osobe kojima su djeca povjerena na odgoj ili skrb (čl. 2.). Upravitelji škola, uz suradnju s MNO-ima, nastavnicima, "*frontovskim organizacijama*" dužni su provesti "*agitaciju i propagandu*" za redoviti polazak škole (čl. 3.). Opravdani razlozi za izostanak od nastave jesu: bolovanje djeteta, zarazna bolest u njegovu domu, smrt člana obitelji, elementarna nepogoda uslijed oluje, poplave i sl. Izostanak uslijed bolesti roditelji ili "*staratelji*" dužni su u što kraćem roku usmeno ili pismeno prijaviti razrednom učitelju, tj. razrednom starješini. (čl. 4.). Čim upravitelj škole od razrednog učitelja sazna da je učenik neopravdano izostao 3-5 uzastopnih dana, ili da povremeno neopravdano izostaje od škole, dužan je žurno pozvati roditelje ili skrbnike, ispitati razloge izostanka i upozoriti ih na obavezu školovanja. Za neopravdan izostanak slijedi opomena odgovornoj osobi, a u ponovljenom slučaju prijava MNO-u (čl. 5.). Ako opomena ne djeluje, ako se osoba ne odazove pozivu upravitelja ili učenik ponovno neopravdano izostaje, upravitelj škole dužan je podnijeti prijavu protiv odgovorne osobe MNO-a (čl. 6.). MNO saslušava osobu i u slučaju neopravdanog izostanka do 10 dana izriče novčanu kaznu od 50 do 500 dinara ili kaznu popravnog rada od 10 dana, a za izostanak od 10 do 20 dana kaznu od 500 do 1.000 dinara ili kaznu popravnog rada od 10 do 20 dana (čl. 7.). Ako osoba u roku od 14 dana od pravomoćnosti rješenja ne plati novčanu kaznu, ona se zamjenjuje kaznom popravnog rada. Za jedan dan popravnog rada računa se 50 dinara (čl. 8.). Protiv rješenja može se izjaviti žalba IO KNO-a u roku od 8 dana po primitku rješenja, pismeno ili usmeno na zapisnik kod odbora koji je izrekao kaznu (čl. 9.).⁸⁸

Skupština KNO-a 7. travnja 1948. odlučuje izvršiti reviziju potrošačkih karata i kategorizacije osoba radi ostvarivanja pripadajuće opskrbe.⁸⁹ Socijalno-zdravstveni odsjek je izvijestio da su sve socijalno ugrožene osobe zbrinute te im se "*otplaćuje nužna hrana*", a najsiromašnijima je podijeljena određena količina hrane. Članovi KNO-a moraju obavijestiti Odsjek o slučajevima socijalne ugroženosti na svom prostoru. Rad zdravstvene službe je zadovoljavajući i postoji dovoljan broj liječnika. Ugovorom između Ministarstva i kotara

⁸⁷ DAR-364, KK SKH Senj, 1943.-1955, Izvještaji sa sastanka KK KPH Senj, 1947, kutija 5.

⁸⁸ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

⁸⁹ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

zdravstvena služba socijalnog osiguranja i kotarske zdravstvene stanice moraju pružati ljekarsku pomoć svakoj osobi bez obzira da li je socijalno osigurana ili ne, a trošak materijala i put snose kotar i osiguranje zajedno prema broju osiguranih i neosiguranih osoba.⁹⁰

5. Zaključak

Rad o suvremenoj povijesti nakon Drugog svjetskog rata izazovna je tema za istraživače. Pristup može biti subjektivan, ne samo kritičan nego i kritizerski ili suprotan – apologetski. Netko će reći da u vremenu "jednoumlja" i jednopartijskog sistema nema ničeg značajnog za analize. Ipak, i tada postoji država kao i njezin upravni aparat koji treba objektivno analizirati.

Ovaj rad nastao je koautorstvom studentice koja je obrađivala neobjavljenu arhivsku građu iz prošlosti svog grada, što je potaknulo želju za istraživanjem povijesti. To je važan aspekt proučavanja povijesti jer se na fakultetu uglavnom izučava organizacija države i njezine uprave na najvišim razinama, a manje "život" nižih upravnih jedinica, u ovom slučaju kotara. Studenti trebaju istraživati praktičnu stranu države i prava, pa je zato proučavanje ustroja i rada lokalne uprave susret sa svakodnevnom pravnom praksom, onim što nekad i zreliji istraživači izbjegavaju kao nedovoljno zanimljivo. Mladom istraživaču to predstavlja susret sa "svijetom" kojeg do tada uglavnom nije sretao, a čitateljima mogućnost da upoznaju ne tako davnju prošlost Kotara Senj i njegovu upravnu organizaciju te životne probleme iz poratnog doba istražene na znanstveni i objektivni način.

Nakon Drugog svjetskog rata grad Senj bio je među najrazorenijim mjestima u Hrvatskoj. Kotar Senj obuhvaćao je više mjesta i u Hrvatskom primorju i zaleđu sa središtem u Senju. U prvom dijelu rada dan je prikaz upravne organizacije Hrvatske u to doba (mjesni i kotarski narodni odbori i njihove nadležnosti). Problem u konkretnom istraživanju bio je nedostatak arhivske građe Kotara Senj, osobito za 1945. i početak 1946. pa se pristupilo obradi vrela KK KPH što je bilo nužno i korisno jer su partijski forumi prethodno raspravljali o pitanjima koja su se našla na dnevnom redu KNO-a (skupštine i IO-a) i davala smjernice radu uprave.

Podatci su obrađeni kronološki, a unutar obrađenih godina prvo je istražena struktura uprave (tijela vlasti, povjerenstva, komisije i odbori, teritorijalna organizacija MNO-a) kao i identifikacija osoba u tim tijelima. Potom su istraženi proračuni kako bi se utvrdila razvijenost pojedinih mjesta u

⁹⁰ DAR-SCSE-7, NOK Senj, 1945.-1955, Zapisnici sjednica NOK-a 1947.-1949, knjiga 49.

kotaru i posebnost skupštinskog sustava jedinstva vlasti, u kojem je formalno sva vlast u skupštini, a izvršna vlasti pa i sudska proizlaze iz nje, što je suprotno današnjem načelu trodiobe vlasti zakonodavnu (predstavničku), izvršnu i neovisnu sudsku. Duh vremena opisuju kritike i samokritike o radu tijela uprave, osobito MNO-a, te neprekidna nastojanja političke aktivizacije što šireg broja stanovnika koji bi na taj način bili "uključeni" u "narodnu vlasti", ali bi time postojeća struktura vlasti u duhu totaliteta ostvarila lakši nadzor nad njima i uključila ih u svoj "jednourni" ili "jednosmjerni" tok. Obradeno je i često pitanje razreza i naplate poreza, pri čemu se vide problemi u praksi. U to doba nije postojala sloboda tržišta i rada već centralizirana i planska državna privreda. Zato se upravna tijela moraju baviti gospodarskim pitanjima, pri čemu su utemeljena kotarska industrijska i građevinska poduzeća, a djelovale su i uglavnom trgovačke zadruge. Veliku pozornost nova vlast pridaje školstvu i obrazovanju (popravku i izgradnji škola, opismenjavanju nepismenih, tečajevima za pojedina zanimanja, obvezom osnovnog školovanja) što je sigurno pozitivno, iako i tu možemo reći da je vlast stvaranjem novih obrazovnih djelatnika provodila širenje svojih svjetonazora na nove generacije. Čak i tada se uočava i danas postojeći problem materijalnog stanja nastavnika. Konačno, upravna vlast bavi se i socijalnim pitanjima, npr. skrbi o braniteljima i njihovim obiteljima, o siromašnima, kao i o besplatnoj zdravstvenoj zaštiti svim stanovnicima kotara.

Literatura:

- Željko BARTULOVIĆ, *Povijest hrvatskog prava i države (kompendij za internu uporabu)*, Rijeka 2009.
- Željko BARTULOVIĆ, *Sušak 1919.-1947.*, Rijeka, 2004.
- Robert BLAŽEVIĆ, *Upravna znanost*, Zagreb, 2010.
- Mislav BILOVIĆ - Dragan VLAHOVIĆ - Antun VRHOVAC, *Senj - stradanja u Drugom svjetskom ratu*, Senj, 2010.
- Dušan Diminić, *Sjećanja, Život za ideju*, Labin – Pula – Rijeka, 2005.
- Ante GLAVIČIĆ, Njemačko bombardiranje Senja 1943., *Senjski zbornik*, 10—11, 1984, 341-354.
- Opći zakon o narodnim odborima FNRJ*, Službeni list FNRJ, 43/46.
- Mihael SOBOLEVSKI, Bombardiranje Senja zrakoplovima u Drugom svjetskom ratu, *Senjski zbornik*, 30, Senj, 2003, 363-376.
- Josip SRUK, *Ustavno uređenje SFRJ*, Zagreb, 1982.
- Petar STRČIĆ, *Zapisnici sjednica Okružnog narodnooslobodilačkog odbora za Hrvatsko primorje 1943-1945 godine*, Rijeka, 1975.

Stanko ŽULJIĆ, Regionalno i teritorijalno ustrojstvo Hrvatske u razdoblju između godina 1945.-2000., *Ekonomski pregled, Časopis Hrvatskog društva ekonomista*, 52, 1-2, Zagreb, 2001, 3-28.

Neobjavljeni arhivski izvori:

DAR (Državni arhiv u Rijeci) -364, KK KPH (Kotarski komitet Komunističke partije Hrvatske) Senj, 1943.-1955., kutija 2, 5 i 6.

DAR (Državni arhiv u Rijeci) – SCSE (Sabirni arhivski centar Senj) -7, NOK (Narodni odbor Kotara) Senj, 1945.-1955., knjige 46, 47, 49 i 50.

THE ADMINISTRATIVE HISTORY OF THE DISTRICT OF SENJ 1946 – 1948

Summary

The article is based upon the analysis of the minutes of the meetings of the Assembly of the District People's Committee Senj, its Executive Committee, and the minutes of the plenum and the Bureau of the District Committee of the Communist Party of Croatia. The administrative organisation of Senj District was researched, the legal acts of the administrative bodies and the decisions of the state-legal history of Senj in the period from 1946 to 1948 preserved in the State Archives in Rijeka and the Collective Archival Centre in Senj.

The meetings of the District People's Committee and the Executive Committee are chronologically analysed apart from those from 1945 and 1946 which were not preserved. From the archive material the organisation of the district people's committee can be determined, its committees, commissions and boards, budget adoptions, the work of the local people's committees and voters' meetings, economic entities (businesses), the work of the courts and the election of judge assessors, as well as educational policies (especially literacy) and health.

Keywords: Senj, administration 1946 – 1948, District People's Committee, Executive Committee of the District People's Committee, District Committee of the Communist Party of Croatia